

Вступ.....	5
Розділ 1.	
Поняття про ландшафт і ландшафтну сферу Землі, предмет ландшафтознавства.....	8
Розділ 2.	
Елементарні частини ландшафту.....	15
Розділ 3.	
Систематика та класифікація природних і антропогенних ландшафтів.....	21
Розділ 4.	
Головні ландшафтоутворюючі компоненти і процеси ..	25
4.1. Геологічний фундамент	26
4.2. Рельєф як компонент ландшафту	30
4.3. Атмосфера, клімат, погода.....	38
4.4. Природна рослинність.....	46
4.5. Гідросфера.....	53
4.6. Ґрунтовий покрив	55
4.7. Господарська діяльність людини	56
Розділ 5.	
Картографування ландшафтів.....	59
5.1. Особливості польового ландшафтного знімання і складання великомасштабних картографічних матеріалів ..	61
5.2. Картографування деяких особливих територій.....	65
3	
Зміст	
5.3. Застосування ГІС для проектування «сталих агроландшафтів».	66
Розділ 6.	
Комплексне природне районування.....	73
Розділ 7.	
Формування «сталих агроландшафтів»	76
7.1. Загальні підходи до проектування	76
7.2. Розміщення сільськогосподарських угідь і сівозмін	78
7.3. Загальні принципи організації території з розвиненими ерозійними процесами.....	79
7.4. Розміщення полезахисних і водорегуючих лісосмуг та комплексних водозатримуючих рубежів.....	80
7.5. Ураховання ландшафтних особливостей при	

організації території з осушенням і зрошуванням.....	87
7.6. Організація пасовиськ і сіножатей.....	88
Розділ 8.	
Природоохоронні території.....	93
8.1. Правове поле	93
8.2. Природно-заповідний фонд (ПЗФ) України.....	97
8.3. Об'єкти культурно-історичної спадщини України	113
8.4. Екологічна мережа.....	115
Поради до практичних занять.....	124
Додаток 1. Назви ландшафтів на обкладинках.....	126
Додаток 2. Приклади ландшафтів	127
Література.....	133

Вступ

Ландшафтознавство є однією з важливих природничих наук, розробки з якої широко використовуються у фізичній географії, землевпорядкуванні, ґрунтознавстві, землеробстві, будівництві та в іншій діяльності людини. Ландшафтознавство інтегрує різноманітні знання про землю і навколишнє середовище. Тому слугує основою для диференціації природнотериторіальних комплексів – як при дрібномасштабному їх обстеженні і картографуванні (диференціації великих ландшафтних масивів – видів, типів, класів ландшафтів), так і при найбільш детальному виокремленні елементарних частин ландшафту (великомасштабному картуванні). На основі середньо- і дрібномасштабного картографування видів ландшафтів здійснено зокрема фізико-географічне районування території України (1968, 1985 за ред. А. М. Маринича), із застосуванням матеріалів по ландшафтах – проведені сільськогосподарська типологія земель (1964, за ред. Г. С. Гриня, М. К. Крупського) і природно-сільськогосподарське районування (1985, О. П. Канаш та ін. – у форматі рукопису). Як географічна основа ці матеріали широко використовуються у природничо-наукових дослідженнях і у практичному аграрному плануванні. Малі елементарні частини ландшафтів – на рівні фацій (ланок), урочищ, місцевостей, які виділяють при великомасштабному картуванні, 5 Вступ використовуються у сільськогосподарському землевпорядкуванні, гідромеліорації земель, ландшафтноадаптивному землеробстві, у землеробстві з контурною організацією території, плануванні комплексних водорегуюючих (стокозатримуючих) рубежів на схилах – із лісових насаджень, задернованих смуг, технічних гідроперехоплювачів. На виокремлені елементарні природні комплекси спираються і при відведенні земель під заліснення й залуження, проектуванні сільської і міської забудови, у цілому беруть за основу при благоустрої та підвищенні ресурсів ландшафтів. У навчальному посібнику розглянуті складові ландшафтів і їх роль у формуванні природно-територіальних комплексів, класифікація рівнинних ландшафтів, наведені приклади зручного формулювання їх назв, принципи та типи благоустрою. Перелічено охоронні ландшафти державного і місцевого значення, особливо цінні природні урочища й пам'ятки природи. Висвітлено екологічні проблеми у деяких ландшафтах, наведено приклади створення екологічних мереж з біоцентрами та екокоридорами, охоронних урочищ місцевого значення, аби зберігати природні біоценози й розширювати життєвий простір для особливо цінних і рідкісних представників флори та фауни. 6 7 Навчальний посібник підготовлено на основі курсу лекцій з ландшафтознавства і охорони земель, який читається на спеціальностях «Землевпорядкування», «Будівництво», «Водні ресурси», а зараз читається на курсі «Екологічно сталі ландшафти» і лісове господарство у Чернігівському національному технологічному університеті, а також на основі ландшафтно-ґрунтових досліджень ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О. Н. Соколовського».